

מתעורבים לטובה

מתברר שהסיכויים לטעויות כמו אלו שנעשו במושפטו של אלקאדר קטנים בהרבה במושפט העברי

הסיכויים לרשלנות מצד עורך הדין המייצג את הנאשם קטנים באופן משמעותי במושפט העברי. לדברי ד"ר שפרה משלוב, מנהלת הקליניקה למשפט עברי באוניברסיטת בריאילון, המעניקה סיוע משפטי חינם לבעלי דין המעוניינים להתדיין בפני בתי הדין, הסיבה לכך היא אופן העבודה של המערכת.

"במערכות המשפט הרווחות, מקובלת ההבחנה בין שיטה דיונית אדוורסרית – שיטה המעודדת מעורבות פעילה של בעלי הדין ובאי כוחם במהלך הדיון המשפטי – ובין שיטה דיונית אינקוויזיטורית, המאפשרת מעורבות פעילה של בית הדין במהלך הדיון", היא מסבירה. "שיטת הדיון במושפט העברי מבוססת בעיקרו של דבר על התפיסה האינקוויזיטורית. השופט מופקד על מלאכת החקירה, ומעיקר הדין אין מעמד לבעלי הדין ולעורכי דינם במסגרת חקירת בעלי הדין והעדים. קביעה זו מיוסדת על הגישה הבסיסית של המשפט העברי, המסתייגת מייצוגם של בעלי הדין במושפט. עם זאת, פוסקים מאוחרים קבעו כי כאשר מדובר באדם שאינו יודע להציג את טיעונו ניתן לייצג אותו. הם מסתמכים בכך על הירושלמי (סנהדרין ג, ו'), המספר על רב הונא אשר היה פותח לאדם זכות מיד כאשר הבחין בה. הדבר מתבקש במיוחד לאור העובדה שבזמן הזה כבר פשט המנהג להסתייע בעורכי דין בבתי משפט בכל מקום".

לדברי ד"ר משלוב, גם לאחר ההכרה בעורכי הדין נותר הדין כגורם העיקרי המופקד על מלאכת החקירה. ובשלב זה מתקיים גבול עדין. "מחד גיסא, על הדין מוטלת החובה לדון דין אמת, כפי שנאמר (סנהדרין ז, א): 'כל דין שאינו דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל'. משמעות חובה זו היא שדין אינו

יכול להסתפק בטענות ובראיות שהוצגו בפניו אלא עליו לחקור בעצמו את בעלי הדין ואת העדים כדי להבטיח דין אמת. לצורך כך לפעמים הדין אפילו נדרש להושיט סיוע לבעל דין בטענותיו.

"מנגד, המשנה במסכת אבות אומרת 'הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדבריהם', שמא מתוכם ילמדו לשקר'. על בסיס משנה זו מבהיר פרופ' יובל טיני כי מעורבות יתר של הדין בדיון עלולה לפגוע בבירור האמת, שכן דיין המתערב בדיון חושף מבלי משים את הלך מחשבתו בנוגע לעניין הנדון ומסייע בעקיפין לבעלי הדין לבחור בטענות המשפטיות 'הרצויות' כדי לזכות בדין. בנוסף, בקרב פרושנים הועלה החשש כי דיין המגלה מעורבות יתר בטענות הצדדים עלול לגבש דעה קדומה ויקשה לו לעמוד על האמת".

אלא שהסתייגות זו נכונה בעיקר לגבי חקירת הטענות של בעלי הדין עצמם. לדברי ד"ר משלוב, כאשר מדובר בחקירת העדים – ובכלל זה גם חוות דעת מקצועיות הנוגעות למהימנות העדות – ההנחה של המשנה היא ברורה: "הוי מרבה לחקור את העדים". כאן קטן החשש שבית הדין ייטה בעצמו לאחד הצדדים מתוך מעורבות בטענותיו, וחלה עליו החובה לחקור ולברר את האמת ככל האפשר. "במקרה של סאלם אלקאדר מדובר במתלוננת חולת נפש, שאך סביר היה לבקש חוות דעת פסיכיאטרית כדי לשקול אם מחלתה השפיעה על עדותה", אומרת ד"ר משלוב. "זוהי טענה סבירה ושכיחה במושפטים מעין אלה, ואם בעל הדין לא היה מודע לזכותו לבקשה מעצמו בית הדין הרן על פי החלכה היה אמור להורות על גתינתה. בכל מקרה הוא לא היה מכריע בדין לפני שזו הוכחה לפניו".